

Esiletõstetud teema

Koroonaviirus – vääramatu jõu ülevaade – Eesti

Milline on vääramatu jõu definiitsioon?

Eesti eraõiguses on vääramatu jõud reguleeritud võlaõigusseaduses. Kuigi eeldatakse, et lepinguid tuleb alati täita, siis vääramatu jõu esinemisel on kohustuse rikkumine vabandatav. Kuigi mõnes õigussüsteemis lõpeb kogu leping automaatselt, kui vääramatu jõud esineb, siis Eesti õiguses on see üksnes (ajutiseks) vabanduseks, miks lepingut kohaselt ei täidetud. Vääramatu jõu mõju lõppemisel kehtib leping edasi ning täitamata jäänud kohustus tuleb takistuse äralangemisel täita.

Võlaõigusseaduse § 103 lõike 2 teises lauses on vääramatu jõud defineeritud järgnevalt.

Vääramatu jõud on asjaolu, mida võlgnik ei saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtudes ei saanud temalt oodata, et ta lepingu sõlmimise või lepinguvälise kohustuse tekkimise ajal selle asjaoluga arvestaks või seda väldiks või takistava asjaolu või selle tagajärje ületaks.

Keep in touch

Kas vääramatu jõud kohaldub üksnes juhul, kui selles on lepingus kokku lepitud?

Ei, vääramatu jõud kohaldub ka juhul, kui seda ei ole lepingus käsitletud. Samas võivad pooled lepingus vääramatu jõu definitsiooni täpsustada ning kokku leppida ka rangemas või leebemas vastutuses. Näiteks võivad pooled kokku leppida, et pool vastutab kohustuse rikkumise eest ka siis, kui vääramatu jõud esineb. Samamoodi võib kokku leppida, et pool vastutab kohustuse rikkumise eest üksnes siis, kui ta on kohustuse rikkumises süüdi või tahtlikult lepingut rikkunud. Sõltuvalt lepingu tüübist võib seadus kokkulepete ulatust piirata.

Vaatamata sellele, et vääramatu jõud peaks universaalselt kohalduma, siis Riigikohus on varasemalt sedastanud, et üldjuhul raha maksmise kohustuse rikkumine ei saa olla vääramatu jõu tõttu vabandatav. Õiguskirjanduses on aga avaldatud arvamust, et ka raha maksmise kohustuse rikkumine võib vääramatu jõu tõttu olla vabandatav.

Advokaadibüroo praktikas oleme juba näinud, et COVID-19 viirus on põhjustanud mitmeid erinevaid olukordi, kus ka raha maksmise kohustus on meie hinnangul vääramatu jõu tõttu vabandatav.

Millised on kõige olulisemad tingimused, et pool saaks tugineda vääramatule jõule?

Esiteks on oluline see, et eeldatakse, et kohustuse rikkumine ei ole vabandatav. See tähendab, et vääramatu jõu esinemisel peab kohustatud isik sellest viivitamatult teatama. Samuti peab kohustatud isik olema valmis võimaliku vaidluse korral tõendama, et kohustuse täitmine oli takistatud vääramatu jõu tõttu.

Tingimused, mis peavad olema täidetud, et vääramatu jõu tõttu kohustuse mittekohast täitmist vabandada, võivad sõltuda konkreetsest lepingu sättest. Võlaõigusseadusest lähtuvalt on vääramatu jõu elemendid järgnevad.

1) Takistav asjaolu. Vääramatule jõule tuginemiseks on oluline see, et see asjaolu ka tegelikult takistab kohustuse kohast täitmist.

Näiteks COVID-19 viirus ja Vabariigi Valitsuse väljakuulutatud eriolukord ning rakendatavad meetmed ei moodusta vääramatu jõu asjaolu, kui nad ei oma lepingu täitmisele tegelikku negatiivset mõju.

2) Kohustatud isik ei saanud asjaolu mõjutada. Üksnes selliseid asjaolusid, mida kohustatud isik ei saanud mõjutada, on võimalik lugeda vääramatuks jõuks. See tähendab, et asjaolu olemasolu või kulgu ei saanud isik mõjutada ega ära hoida. Kui isik on ise asjaolu põhjustanud, siis ei saa seda vääramatuks jõuks lugeda. Sealjuures loetakse isiku mõjuulatuses olevaks isiku enda majandustegevusega seonduvad riskid, sealhulgas töötajate, tarnijate ja teiste äripartnerite tegevus, ning kasutatavate materjalide ja tööriistade seisukord. Tavaliselt loetakse, et loodusõnnetused ning avaliku võimu keelud ja piirangud on väljaspool kohustatud isiku mõjusfääri. Viimased ei tohi aga olla kuidagi võlgniku poolt põhjustatud – vääramatuks jõuks ei saa olla isiku suhtes kohaldatud vara arestid või trahvid.

COVID-19 viirus ja sellega kaasnevad negatiivsed mõjud on asjaoluks, mida isik ei saanud mõjutada.

3) Asjaolu ei olnud ettenähtav. Seaduse kohaselt on vääramatuks jõuks üksnes sellised asjaolud, mis ei olnud lepingu sõlmimisel ettenähtavad. See tähendab, et asjaolu esinemist ei saanud kohustuse täitmise ajal mõistlikult eeldada. Kui näiteks on teada, et igal aastal on täitmise kohas aprilli alguses üleujutused, siis ei saa kohustuse täitmata jätmisel tugineda üleujutusele kui vääramatule jõule, sest kohustatud isik sai mõistlikult ette näha, et selline asjaolu võib aset leida.

Kui sõlmida leping näiteks praegu, siis ei saa väita, et COVID-19 viirus ja sellega kaasnevad negatiivsed mõjud ei olnud ettenähtavad. Kui leping on sõlmitud aga enne käesoleva aasta jaanuari, siis ei saa jälle kuidagi väita, et COVID-19 viirus ja sellega kaasnevad negatiivsed pidid olema ettenähtavad. Maailmaterviseorganisatsioon (WHO) kvalifitseeris COVID-19 ametlikult rahvusvaheliseks rahvatervisele mõju avaldavaks hädaolukorraks alles 30.01.2020.

4) Kohustatud isik ei saanud asjaolu vältida ega

ületada. Takistav asjaolu peab olema selline, mille ilmnemisel ei saa mõistlikult eeldada, et kohustatud isik võiks seda asjaolu vältida või sellest tulenevaid tagajärgi ületada. Seda, kas kohustatud isikult võis eeldada asjaolu vältimist või ületamist, tuleb hinnata sarnastel asjaoludel heas usus tegutseva isiku järgi.

Vääramatule jõule tuginemiseks on vajalik seetõttu ka selgitada, miks vastavat vääramatu jõu asjaolu negatiivset mõju ei olnud isikul võimalik vältida ega ületada.

Kui kõik need elemendid on täidetud, siis võib kohustatud isik tugineda vääramatule jõule ning peab viivitamatult võlausaldajat takistusest teavitama. Vaidluse korral peab elementide esinemist tõendama kohustatud isik.

COVID-19 viiruse ja sellega kaasnevate negatiivsete mõjude puhul võib seega järeldada, et kohustatud isikule ei saanud need olla ettenähtavad ning kohustatud isik ei saanud neid mõjutada. Küll aga on fakti küsimus ehk vajab igakordselt läbimõeldud põhjendamist see, kas need ka tegelikult takistasid lepingu täitmist ning kas kohustatud isik sai neid mõistlikult vältida või ületada.

Kas vääramatu jõu kohta väljastatakse mõne ametiasutuse poolt vastav tunnistus ning milline mõju on sellel poolte vahelisele võlasuhtele?

Kohustuse mittekohase täitmise vabandatavust tuleb hinnata iga konkreetse rikkumise kontekstist. Vääramatu jõu esinemine ei vabasta üldiselt isikuid lepingute täitmisest. Seetõttu üldiselt ei piisa vääramatule jõule tuginemiseks mõne ametiasutuse tunnistusest. Küll aga võib selline tunnistus omada tõenduslikku tähtsust, kui selle tunnistusega on võimalik katta mingite konkreetsete kohustuse mittetäitmist. Eestis ei ole selliseid tunnistusi väljastatud ja ei ole ka teada, et oleks plaan väljastada. Küll aga on selliseid tunnistusi väljastatud Hiinas.

Milliseid õiguskaitsevahendeid on võimalik kasutada, kui kohustatud isik tugineb vääramatule jõule?

Kohustatud isiku lepingurikkumine on vabandatav üksnes ajal, mil vääramatu jõu tõttu oli kohustuse täitmine takistatud. Sellises olukorras ei saa kohustatud isikult nõuda kohustuse täitmist, kahju hüvitamist ega leppetrahve.

Samas on võlausaldajal õigus keelduda vastukaaluks enda kohustuse täitmisest, taganeda lepingust või leping üles öelda või alandada hinda, sõltumata sellest, kas kohustuse täitmata jätmine oli põhjustatud vääramatust jõust või mitte. Nimetatud õiguskaitsevahendite rakendamisel tuleb aga järgida seadusest neile tulenevaid piiranguid ja protseduure.

Mis riskid kaasnevad, kui vääramatule jõule tuginemine oli põhjendamatu?

Kohustatud isik riskib sellega, et ta on lepingut rikkunud. Sellisel juhul peab kohustatud isik hüvitama rikkumisega tekitatud kahju ja tasuma leppetrahvi, kui kohustuse rikkumise eest oli lepingus leppetrahv kokku lepitud.

Alternatiivid

Kas seadus pakub vääramatule jõule alternatiive?

Eesti õiguses on väärmatu jõuga sarnane instituut ka lepinguliste kohustuste vahekorra muutumise instituut. Võlaõigusseaduse § 97 lõige 1 defineerib selle järgnevalt.

Kui pärast lepingu sõlmimist muutuvad lepingu sõlmimise aluseks olnud asjaolud ja sellega kaasneb lepingupoolte kohustuste vahekorra oluline muutumine, mistõttu ühe lepingupoolte kohustuste täitmise kulud suurenevad oluliselt või teiselt lepingupoolt lepinguga saadava väärtus väheneb oluliselt, võib kahjustatud lepingupool nõuda teiselt lepingupoolt lepingu muutmist poolte kohustuste esialgse vahekorra taastamiseks.

Eeltoodust tulenevalt on lepinguliste kohustuste vahekorra muutmise olukord erinev olukorrast, kus kohustatud isik ei vastuta kohustuste mittekohase täitmise eest. Vääramatu jõu esinemise korral on kohustuse täitmata jätmine (ajutiselt) vabandata. Lepinguliste kohustuste vahekorra muutmine on rohkem suunatud kestvuslepingutele, kus poolte kohustuste vahekord on muutunud. Kui seaduses sätestatud tingimused on täidetud, võib üks pool nõuda teiselt poolt lepingu muutmist selliselt, et poolte kohustuste vahekorrad oleksid samasugused nagu lepingu sõlmimise ajal. Kui vahekorra taastamine ei ole võimalik või mõistlik, siis võib pool lepingust taganeda või kestvuslepingu üles öelda.

Sealjuures ei ole välistatud, et COVID-19 poolt põhjustatud olukorras võib kohustatud isik tugineda nii vääramatule jõule kui ka nõuda lepinguliste kohustuste vahekorra muutmist.

Ligipääs õigusemõistmisele

Kuidas mõjutab eriolukord kohtupidamist – kas õigusemõistmine kohtutes on peatunud?

Kohtute haldamise nõukoda on teatanud, et eriolukord mõjutab õigusemõistmist, kuid õigusemõistmine ei peatu ning kohtud tegutsevad edasi. Kui võimalik, siis menetlevad kohtud kohtuasju kirjalikult või vajadusel kasutades tehnilisi lahendusi. Lisaks, kui võimalik, siis lükkavad kohtud istungi edasi ja jätkab toimingutega pärast eriolukorra lõppemist. Kohus on avaldanud ka täpsemad soovitused õigusemõistmise korraldamiseks eriolukorra ajal.

Kui kohtud peaksid rakendama teistsuguseid meetmeid, siis tõenäoliselt on selle kohta võimalik infot saada Riigi-kohtu kodulehelt ning aadressilt www.kohus.ee.

Meie praktikas on kohtud juba mitmeid istungeid tühistanud ja edasi lükanud.

Kas eriolukord on kuidagi mõjutanud vahekohtumenetlusi?

Meile teadaolevalt ei ole vahekohtud ühtegi kohtuasja peatanud. Üks alaline vahekohus – Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohus – on oma vahekohtunikele teada andnud, et seoses eriolukorraga vahekohus istungeid ei pea. Sealjuures on soovitatud poolte nõusolekul lahendada asjad kirjalikus menetluses või pidada istungid menetluskonverentsina kasutades selleks tehnilisi lahendusi.

Contact a commercial lawyer in Estonia today

For more information about force majeure or any of the other topics mentioned in this briefing please contact:

Raiko Lipstok

Partner, Estonia

T: +372 622 9990

M: +372 513 2277

raiko.lipstok@eversheds-sutherland.ee

Keep in touch

[eversheds-sutherland.com](https://www.eversheds-sutherland.com)

© Eversheds Sutherland 2020. All rights reserved.

Eversheds Sutherland (International) LLP and Eversheds Sutherland (US) LLP are part of a global legal practice, operating through various separate and distinct legal entities, under Eversheds Sutherland. For a full description of the structure and a list of offices, please visit www.eversheds-sutherland.com
DTUK003192_03/20